

Barnekultur som forskningsfelt – et interdisiplinært vitenskapelig emne

Introduksjon til temanummer

Jorunn Spord Borgen og Elin Eriksen Ødegaard

Innledning

Aktualiteten og nødvendigheten av interdisiplinær barnekulturforskning er åpenbar. I en tid der barns kultur og barndom ses som mangfoldig og uensartet, og barnekulturfeltet forstås som sosialt, lokalt og globalt og ikke minst politisk, er inter- og transdisiplinær forskning gyldige former for kunnskapsproduksjon, som kan være akademisk, så vel som praktisk og organisatorisk krevende. Flere perspektiver må til for å kunne vinne ny innsikt om barn og unge som skapere og brukere av kultur, og om barnekultur som gjenstand for forskning. Forskning relatert til barn og unge henter i dag sitt vitenskapelige og metodiske grunnlag fra en lang rekke forskjellige disipliner og kunnskapstradisjoner. Slik har det ikke alltid vært. Denne utviklingen innenfor barnekulturforskningen har sammenheng med at forskningens gjenstand – barn og unge og deres kultur – vanskelig lar seg identifisere og diskutere ut fra ett perspektiv alene.

Barn og unge i Norden er i dag synlige og deltakende i offentligheten. Barndom er politisk. Kulturelle praksiser blant barn og unge er i økende grad medialisert og synlig. Det er et stort behov for å fornye eksisterende barndomsforståelser. Særlig er det behov for ny kunnskap om variasjonene i barn og unges kulturelle deltagelse, og om hvordan vi studerer dette gjennom meto-

diske tilganger som kan avspeile mangfoldigheten som preger barns kultur. Barndom kan ikke lenger ses som én verden i verden, men som ulik(e), erfart(e) barndom(mer). Den interdisiplinære barnekulturforskningen bidrar i økende grad med synliggjøring av mangfold og teoretisering over barn og unges liv og vilkår i Norden i en globalisert verden. Samtidig ser vi at forskningen i økende grad rammes inn av strukturelle betingelser knyttet til etterspørsel etter kunnskap om "hva som virker" for politikk og praksis. Samfunnet etterspør forskningsbasert kunnskap som kan danne grunnlag for politiske beslutningsprosesser (politikkutforming) og innenfor velferdsstatens institusjonelle og profesjonelle praksiser, som barnehage, skole, i sosial- og helsesektoren, osv.

BIN-Norden (Barnekulturforskere i Norden) er et nordisk forskernettsverk som samler forskere med en felles interesse for barnekultur. Nordisk barnekulturforskning har vokst frem gjennom nærmere 40 års nettverksaktivitet, og er utviklet og etablert som et forskningsfelt som i dag inkluderer forskere fra mange disipliner, som litteratur, estetikk, kunst og håndverk, musikk, sosiologi, pedagogikk, psykologi, antropologi, kultur- og medievitenskap, kjønnsstudier og idrettsfag, for å nevne noen. Barnekulturforskerne i BIN-Norden har i jevnlige konferanser delt sin forskning og debattert hva som er barnekultur, hvordan

den skal forstås og studeres. BIN-nettverket har gjennom sin mangeårige virksomhet vært viktige bidragsytere i kunnskapsutviklingen om og forståelsen av barn og unge som samfunnsdeltagere og kulturelle aktører i de nordiske landene. I en tid der barn og unges deltakelse anses som sentralt for demokratiutvikling og der skapende virksomhet og kulturforståelse ses som en ressurs, har nettverkets kunnskapsbase høy aktualitet. Forskerne i nettverket er sentrale som kunnskapsbyggere angående barnekultur i Norden, og som dialogpartnere i sammenheng med politikkutforming og velferdsstatens institusjonelle og profesjonelle praksiser.

I nettverket foregår i dag interdisiplinær forskning i betydningen av en koordinert forskning som er orientert mot integrasjon og samarbeid mellom forskere fra ulike disipliner. Det er også eksempler på transdisiplinær forskning i den forstand at forskere fra ulike disipliner har gått sammen om et felles forskningsdesign der man identifiserer problemer og strukturerer arbeidet sammen. De siste årene har nettverket arbeidet med å samle og peke på kunnskapsstatus, legge til rette for drøftinger for å identifisere aktuelle problemer, kompleksiteter og paradokser i feltet. Nettverket har satt i gang et arbeid for å utvikle nye forskningsdesign og ny metodologi for å vinne ny innsikt og bidra til refleksjoner om forskningsutfordringer og muligheter for bruk av kunnskapen som utvikles. Det er stadig aktuelt å påpeke utfordringer når man krysser disiplinarynser i arbeidet med å skape ny kunnskap om nye sider ved barnekultur. Det er eksempler på slik forskning vi presenterer her.

Foranledningen til dette temanummeret av *Barn* var BIN-nettverkets konferanse "Børnekulturforskning – et interdisiplinært vitenskabeligt emne", i København i

november 2014. Som tittelen på konferansen indikerer, var hensikten å invitere til et felles arbeid for utvikling av forskningsfeltet gjennom nye forhandlinger om innramming, avgrensninger og definisjoner. Spørsmålene styringsgruppen stilte i invitasjonen var: Hvordan kan vi definere barnekulturforskningen som et interdisiplinært vitenskapelig emne? Hva kjennetegner barnekulturforskningens ontologi, epistemologi og metodologi? Hvilke vitenskapelige erkjennelsesinteresser relaterer til barneperspektivet og barns perspektiv, til barnekultur og barns kultur? Hvilke akademiske utfordringer er knyttet til denne forskningen? Hva kan den nordiske barnekulturforskning brukes til og hva blir den brukt til? Det var dette vi ville diskutere på konferansen, og mange av nettverkets medlemmer tok utfordringene og deltok i dialogen gjennom paperpresentasjoner og paneldrøftinger.

Dette doble temanummeret er resultatet av innsendte og utvalgte konferansebidrag som forfatterne har videreutviklet til artikler. Disse har gjennomgått blind dobbel fagfelleevaluering organisert gjennom tidsskriftet *Barn*, og en videre oppfølging gjennom gjesteredaksjonell tekstrespons i samarbeid med styringsgruppen. Artiklene har det til felles at de, gjennom ulike innfallsvinkler, bidrar til en ytterligere vitenskapliggjøring av det barnekulturelle forskningsfeltet og bringer status på forskningsfeltet videre. I et vitenskapelig felt vil det være aktører og strukturer som er satt i spill. Det vil for eksempel gjelde vilkår for barnekulturforskning på nasjonalt og nordisk plan, både de politiske og de institusjonelle prioriteringer og definisjoner som finnes der. Det vil være spenninger innenfor feltet der noen vil endre og utfordre definisjoner og forskningens objekt, mens andre vil arbeide for å beholde en hovedretning og

en innramming av forskningsobjektet slik det har vært eller slik de ulike aktørene ønsker at det skal rammes inn. Dette forskningsfeltet vil som alle andre forskningsfelt være strukturert og forhandlet fram gjennom det Pierre Bourdieu (1993) kaller kraftfelt. Et forskningsfelt vil også stå i relasjon til andre forskningsfelt og internasjonale krav til forskning, noe som endres over tid og som også utformes gjennom forskningspolitikk. Det har vært viktig for styret i BIN-Norden å revitalisere og gjøre opp status for barnekulturforskningen gjennom flere år. Derfor vil vi her presentere en kort historikk over de kontinuerlige avgrensninger, innramminger og fremhevninger som har foregått i forskningsfeltet.

Historiske perspektiver og skifter i barne- og barnekulturforskningen

BIN-Norden er utviklet fra et monodisiplinært til et tverrdisiplinært forsknings-samarbeid fra 1980-tallet og fremover. Utgangspunktet var et ønske om å bringe barns "egne" stemmer frem, og ble drevet fram av en humanistisk forskning om nordisk barnefolklore som stilte spørsmål om barn, barndom, lek og barns leke- og mediekultur. Et forskersymposium ble arrangert på Nordisk institutt på Åland i 1988 og hadde overskriften "Barnefolklore i endring". I det barnefolklore hadde oppnådd status som eget forskningsfelt, kunne symposiet konstatere at forskningsobjektet var under forvandling (Ekrem mfl. 2001: 151). De ulike bidragene på konferansen handlet om hvordan forandringene kunne forstås i lys av endringer og nye samfunnstrender innenfor medier, kjønn, sosialisering, familiestrukturer, kulturelle impulser, nye rammer og vilkår for leken. Innleggene og debattene var både nos-

talgiske, deskriptive og mer utforskende i tilnærmingen (Ekrem mfl. 2001: 152). En arbeidsgruppe for nordiske forskermøter om barns kultur ble etablert, og tre år senere kunne de invitere til symposium om "Barns kultur fra et humanistisk og estetisk perspektiv" ved Universitetet i Bergen, med et utvidet forskningsfelt og en bred sammensetning av barnekulturforskere. Innbydelsen til symposiet problematiserte den etablerte barndomsforståelsen om at barn skal bli til noe i fremtiden, og påpekte behovet for å utvide denne forståelsen til også å omfatte at "barn er" og "barn har" (Ekrem mfl. 2001: 153). Tredelingen i barnekulturen; kultur for barn, kultur sammen med barn og barns kultur og egne tradisjoner, var etablert på 1990-tallet, og Flemming Mouritsen bidro, blant annet gjennom sin utlegning i en bok om lekekultur (1996), til at denne tredelingen fungerte som et rammeverk for en bredere og mer tverrdisiplinær debatt om barnekultur og om teori og metoder i barnekulturforskningen, ut over 1990-tallet.

Etter at BIN-Norden i 1995 fikk sikret en treårig finansiering for nettverksaktiviteten gjennom Nordisk ministerråd, ble det arrangert konferanser med etterfølgende publisering av konferanserapporter. I rapporten etter konferansen på Biskops-Arnö i Sverige i 1996, påpekte Åse Enerstvedt at nettverket kanskje i for stor grad var opptatt av å definere, forklare, beskrive og forsvare barnekultur som et eget forskningsfelt (Enerstvedt 1997: 9–10). Jens Qvortrup påpekte i sitt bidrag på konferansen at kulturbegrepet er interdisiplinært og derfor innbyr til debatt og grenseoppgang, noe som er et sunnhetstegn for kunnskapsfeltet (Qvortrup 1999). De årlige BIN-konferansene fungerte som dynamiske arenaer for diskusjon, ekspansjon og grenseoppgang for barnekulturforskning som eget

kunnskapsfelt. Da BIN-Norden sitt arbeid og statusen for kunnskapen om nordisk barnekultur ble summert opp i 2001, ble det påpekt både ambivalens og utfordringer, men også mange muligheter for nordisk barnekulturforskning (Ekrem mfl. 2001: 165). Gjennom BIN-Norden var et mer komplekst bilde av nordisk barndom etterhvert blitt synlig og nye spørsmål aktualisert. Forskningen var nå preget av en mer flerdisiplinær humanistisk og estetisk tilgang, med vekt på at forskningsobjektet var barnekultur, og samtidig en grensemarkering i forhold til en ofte mer samfunnsvitenskapelig basert barndomsforskning. Fra å være et forskernettverk som samlet seg om å løfte frem barnekultur som eget tverrdisiplinært forskningsfelt, var det ut over 2000-tallet tid for mer diskusjon om hva slags kunnskapsbidrag dette kunne være (ontologi og epistemologi), og hvordan denne kunnskapen kunne fremskaffes (teori og metode). Dette ble utfoldet og utforsket gjennom tre konferanser på 2000-tallet.

Prosjektet *Børn & kultur i det 21. århundrede – hva ved vi?* ble initiert av den nye lederen av styringsgruppen for BIN-Norden fra 2003, Beth Juncker. Formålet var å samle og undersøke forskningsinnsatsene på det barnekulturelle feltet og tydeliggjøre kunnskapsstatus for det 21. århundret. Gjennom tre konferanser, i Danmark i 2005, i Norge i 2006 og på Island i 2007, ble teori og metode, samfunnsvitenskapelige og estetiske perspektiver på barn og kultur belyst gjennom mange ulike forskningsbidrag, og diskutert.¹

I rapporten fra 2013 som var basert på de tre foregående konferansene slår Beth Juncker og BIN-Norden fast at barndom ikke lenger kan bli sett som en spesiell livsverden, men at barn (uavhengig av alder eller andre forskjeller) må sees som deltakere i samfunnet de lever i, på lik linje

med voksne. Det er av denne grunn at BIN-Norden-nettverket går ut fra at barn og unge ikke kan identifiseres og diskuteres fra ett perspektiv alene.

Multi-, inter- og transdisiplinaritet i forskningsdesign

BIN-Norden-nettverket startet ut fra et monodisiplinært ståsted der forskere begynte å stille nye spørsmål til barneforståelser i eget felt, og er vokst frem som et robust og aktivt barnekulturforskningsnettverk der forskningens gjenstand – barn og unge og deres kultur – er felles på tvers av vitenskapens inndelinger i disipliner og fagområder. I denne perioden har vitenskaps-sosiologien problematisert forestillingene om tette disiplingrenser vs forskernes kunnskapsmigrasjon mellom disiplinene (Sandström mfl. 2004). En disiplinær spesialisering er blitt en for trang boks for å kunne utforske mange av de spørsmål som er aktuelle i vår tid, noe BIN-Norden-nettverket eksemplifiserer gjennom barnekulturforskningen.

Tverrvitenskap er ifølge Sandström mfl. (2004: 15–16), en "paraplyterm" for multi- og interdisiplinær forskning. Det kan gjøres skiller mellom multi(fler)disiplinære arbeidsprosesser i forskning, inter(tverr)disiplinære og transdisiplinære. Disse ulike tilnærmingene kan gjøres av samarbeidende forskere som representerer ulike disipliner, eller det går også an at forskere tilegner seg en kunnskapsbase fra et annet felt i tillegg til sitt eget.

I et multi (fler)disiplinært forskningsdesign kan det være ulike forskere med ulike kompetanser som arbeider ved siden av hverandre, gjerne gjennom atskilte arbeidspakker og en avtalt arbeidsdeling. Hver disiplin bidrar til å belyse en side ved temaet eller problemet man arbeider med,

og det etableres ingen direkte kontakt mellom de ulike kunnskapsbaser, som disiplinene, representert gjennom forskerne. Samarbeidet er likevel karakterisert av at det tilføres ny kunnskap om temaet eller problemet. Multidisiplinaritet kan ses som et vilkår for både interdisiplinaritet og transdisiplinaritet. I inter(tverr)disiplinært vitenskapelig arbeid vil tilnærmingen være å integrere kunnskapen forskerne besitter med en målsetting om å belyse et tema, problem eller kunnskapsområde sammen. De ulike kunnskapsfeltene enes om et felles begrepsapparat, og aktiv utveksling av teori og metode (Sandström mfl. 2004:16). Dette krever faglig interaksjon og tett kommunikasjon mellom de som skal arbeide sammen. Om forskningen kan karakteriseres som multi- eller interdisiplinært avhenger av hvilke former dette tar og hvilke konsekvenser dette får. Her skjer det en integrering på tvers som man kan kalle horisontal. I denne begreptaksonomien argumenterer forfatterne for at transdisiplinaritet er et overflødig begrep.

Vitenskapssosiologien beskjeftiger seg med hvordan begreper og arbeidsmåter endrer seg over tid og nye begreper gjøres gyldige. "Trans" betyr *overskridelse*, og transdisiplinær forskning kan være aktuell betegnelse i dag når man prøver å gripe et komplekst problem der det finnes uenighet om hva problemet skyldes (Pohl mfl. 2008). Transdisiplinaritet rommer muligheter for synteser eller sammensetninger som framstår som *nytt* innhold. Framgangsmåter kan for eksempel være at et forskerteam utvikler forskningsdesign og gjennomfører forskningen ved en arbeidsdeling som fordeler roller og ansvar mellom flere medlemmer, der teamet ikke bare består av forskere. Integreringen i transdisiplinær forskning kan altså bestå av både horisontale og vertikale innslag: samarbeid

mellom forskere i ulike disipliner og mennesker som kjenner problemfeltet for eksempel ved å arbeide med det i praksis eller være berørt av det på andre måter.

Barndom er politisk og kan ikke identifiseres og diskuteres fra ett perspektiv alene. Møter mellom disiplinære perspektiver, og mellom forskningsbasert kunnskap og allmenne forståelser bidrar til endringer i forståelser og begreper om barns kultur og barndom.

I analysen av tverrvitenskapens drivkrefter og organisasjonsformer, skiller forfatterne (Sandström mfl. 2004: 27) mellom forskningsinterne prosesser, ofte i grensesnittet mellom disipliner, forskningseksterne prosesser i form av politisk bestemte kunnskapsbehov, og metoder og instrumenter som utvikles ut fra strategiske, industrielle og økonomiske behov. Samspill mellom forskningsinterne og forskningseksterne drivkrefter og organisasjonsformer kan også identifiseres gjennom forskningsfinansieringssystemene slik vi kjenner dem i de ulike Nordiske landene. I Norge, hvor forskningen hovedsakelig er offentlig og sektorfinansiert, er det i dag gjerne et krav om tverrvitenskap med innslag av både horisontale og vertikale innslag for å kvalifisere til å få midler til forskning, jf siste utlysninger i FINNUT-programmet i Norges forskningsråd.

De historiske perspektiver og skifter i barne- og barnekulturforskningen i BIN-Norden gjenspeiler hvordan disse prosessene interagerer og preges av både horisontale og vertikale innslag, og får betydning i barnekulturforskningen. I forbindelse med det første symposiet på Åland ble det publisert en rapport om skolebarns humor (Bregenhøj og Johnson 1988), som fikk stor oppmerksomhet og foranlediget en avisdebatt om barnefolklore og om forskeres etiske ansvar. Her støtte allmenne og

forskningsbaserte perspektiver på barn og barnekultur sammen, og bidro til tematisering av samfunnsmessige forståelser av barndom som noe som foregikk i barnerommet, og som man kikket på gjennom nøkkehullet (Ekrem mfl. 2001:151), og synliggjorde en allmenn oppfatning om at barn ikke skulle forstås på egne premisser eller tillegges samfunnsmessig betydning. Motsatsen uttrykt gjennom begrepet "barneperspektivet," ble noe barnekulturforskere søkte etter, tilstrebet, utforsket og debatterte utover 1990-tallet (Ekrem mfl. 2001:158). Det å forsøke å se verden slik den ser ut med barns øyne er utfordrende for voksne og krever fantasi og medlevelse i barns verden ifølge Kjørholt (1991), og Gullestad (1991) påpekte at barneperspektivet ikke er et perspektiv *på* barn, men et perspektiv *fra* barns ståsteder, på samfunn og kultur (Gullestad 1991, se også Ekrem mfl. 2001:159). På 2000-tallet har barnekulturforskningen i BIN-Norden, slik den ble presentert og debattert gjennom konferanserekkene "Børn i det 21. Århundrede", et mer kaleidoskopisk preg, hvor barnekulturens mange fasetter og farger ble tydeliggjort gjennom ulike disiplinære og flerdisiplinære teoretiske og metodiske tilganger.

Slik har barnekulturforskningen bidratt til nyanserte innsikter om hvordan forskerens ståsted og perspektiver er konstruerende i konstruksjonen av barn og barndom som "being" og "becoming" (jf James 1998; Qvortrup 1991, 1999), som Uprichard (2008) peker på som kjernebegreper i denne sammenheng. Mens "being" henviser til barn som kompetente sosiale aktører som konstruerer sin egen barndom her og nå, henviser "becoming" til barn som kommende kompetente voksne. Gjennom en empirisk studie om hvordan barn erfarer at steder i byene de bor i,

endrer seg, har Uprichard blitt opptatt av hvordan dette begrepsmessige motsetningsparet bidrar til at vi forstår kategoriene som stabile og gjensidig utelukkende. Hun påpeker en motvilje mot å se paradoksene forbundet med at det kompetente barnet som aktør her og nå, "the being child," også – uavvendelig – skal bli voksen og slik sett også er "the becoming child". Hun foreslår en teoretisering av barn som "being and becoming", ved å bygge inn temporalitet og se begrepene som komplimentære. Hun viser til Prigogine (1980) sitt begrep om "time as an arrow", et termodynamisk begrep om tid som bidrar til å tydeliggjøre irreversibel tid som ontologisk dimensjon, "(...) an internal parameter within the thing itself". Tid og endring, som "being" and "becoming", ses som nødvendige forutsetninger for alle fysiske og sosiale forhold. Uprichard påpeker at et dynamisk tidsbegrep, at tid er både her og nå og fremtid (being and becoming), koblet til den fysiske og sosiale verden, kan bidra til å styrke forståelsen av barns aktørskap. Temporalitet i konstruksjonen av barn og barndom bidrar til mer nyanserte forståelser av barn. Å være barn er her ikke en statisk tilstand, forstått som stillstand, men heller en tilstand i bevegelse, i de sosiale og fysiske rom som er gjort tilgjengelige for dem. Becoming trenger derfor ikke forstås som i retning av det lange tidsspennet: å bli voksen, men heller som i stadig tilblivelse. Becoming kan her forstås som barns deltakelse i egne endringsprosesser i relasjon til andres endringsprosesser og til endringer de steder hvor barn ferdes. Uprichard løfter altså fram betydningen av tids- og stedsdimensjonen for barns agentskap. Multidisiplinære konstruksjoner av barn, som også gir rom for barns egne konstruksjoner av deres egne erfaringer av barndom, er ifølge Uprichard nødvendig for å få frem hvordan barn

bringer inn nåtid og fremtid i eget agentskap i relasjon til den sosiale og fysiske verden.

Temanummerets bidrag til utvikling av kunnskapsfeltet barnekultur

I innledningen slås det fast at barn og unge og barnekultur ikke kan studeres ved et perspektiv alene. Barn erfarer barndom fra mange ulike posisjoner og et ståsted er ikke bare noe et barn har, men noe barn deltar i å skape. Men hvor står forskningsstatus nå? Hvordan spiller teori og metode sammen, hvilke ståsteder, forståelser og metodologiske design møter vi i dette temanummeret? La oss starte med å se på hvordan de utvalgte bidragene framstiller barnekulturforskning som et interdisiplinært vitenskapelig emne.

Martin Blok Johansen tar i artikkelen "Forestillinger om barn og unge" opp hvordan ordene "barn" og "unge" kombineres så ofte at de nærmest kan betraktes som idiomske uttrykk. Dette gjør han ved undersøke ulike tekst-steder som tre separate case: tekster fra to vitensentre, barne- og ungdomslitteratur som kulturprodukt utlånt på biblioteker, og systematisk forskningslitteratursøk. Han tar i en Foucault-inspirert diskursanalyse opp hvordan vi skal forstå konjunksjonen "og" i denne sammenstillingen av "barn" og "unge". Han spør om dette skal forstås som *både* barn og unge, at man mener at det er vesensforskjeller mellom de to ordene, eller om "og" signaliserer at det er tette sammenhenger mellom dem. I denne artikkelen bringer Blok Johansen sammen ulike former for empiri som vanligvis ikke studeres sammen, og undersøker hvilke forskjeller mellom "barn" og "unge" som kan identifiseres når barn og unge omtales. Han viser hvordan barn typisk omtales i

positive overskudds-vendinger som uskyldige, fantasifulle, livsglade, spontane, kreative og kompetente i det han kaller *surplus*-diskurs, mens unge typisk omtales i negative underskudds-vendinger som uansvarlige, rotløse, voldelige, utilpassede, hedonistiske og utilregnelige i det han betegner som *deficit*-diskurs. Gjennom sin diskursive analyse får Blok Johansen frem hvordan de ordene som knyttes til barn og unge planter en bestemt meningsramme for hvordan vi tenker om barn og unge. Studien gjør det mulig å løfte fram noen aktuelle spørsmål for barnekulturforskningen. Hva betyr det at barn, fra så ulike tekst-steder, likevel omtales så endimensjonalt som glade og uskyldige, mens unge omtales som problematiske og i mistriivsel? Hva betyr det mer spesifikt for barne- og ungdomskulturforskningen og ikke minst for samfunnets allmenne forståelse av og politikktutforming for barn og unge? Blok Johansen konkluderer med at forestillingene om barn og unge synes å være generaliserende, og dette gir en risiko for at de lukker for å se barn og unge som noe annet enn homogene grupperinger. Blok Johansens artikkel peker dermed framover for barnekulturforskningsfeltet og minner om at kategoriseringer og forståelser må gjøres til gjenstand for kontinuerlig kritikk og forhandling. Han nevner avslutningsvis at fremtidige studier på barnekulturfeltet kunne undersøke hvilke andre forståelser som er satt i spill og hvilke andre forståelser som potensielt kunne vært satt i spill.

I *Hjørdis Brandrup Kortbeks* artikkel "Kulturel forkælelse i børnehøjde" – Kulturformidling til barn og forestillinger om børnekultur, demokrati og dannelse", er det et tverrinstitusjonelt samarbeid som danner utgangspunktet for en kulturanalyse. Prosjektet "Steder i Ishøj. Steder i mig" var et kulturformidlingsprosjekt til barn som hadde

til hensigt at skape nye former for formidling av kunst og kultur til nye brukere med særligt fokus på barn i drabantbyområder. Formålet med prosjektet var å utvikle et subjektiveringskonsept for demokratisk danning, og Brandrup Kortbek beskriver med flere eksempler på hvordan kulturopplevelser var ment å transformere barna fra ikke-kulturbrukere til deltagende medborgere. Begrepene "being", "becoming" og "belonging" er sentrale i analysen. Artikkelen viser at prosjektets operasjonalisering ikke gjorde barna til "belongings", men heller til "becomings" (forstått som det som var forventet at barn skulle bli). Det ble sosialiseringskonseptet som dominerte, mer enn subjektiveringskonseptet som hun viser til i intensjonsbeskrivelsene. Her var kulturinstitusjonene mer opptatt av hva de kunne tilby barna, enn hvilke subjektiveringsprosesser som foregikk. Den dannelsesreisen barna ble invitert inn i ble en innføring i kulturinstitusjonenes verdier og rasjonaler og var ment å inspirere barna til å utfolde seg. Brandrup Kortbek gir oss med denne artikkelen en serie med beskrivelser av at til tross for at formålet med prosjektet var danning og subjektivering, ble prosjektet mer "kultur for og med barn" enn "kultur av barn".

Studiens design er vertikalt tverrviten-skapelig ved å studere steder i Ishøy (institusjoner, tilbud til sosialisering og danning) og steder i meg (subjektive dannelsesprosesser hos de deltagende barna). Artikkelen informerer politikktutformere på barnekulturfeltet, kulturarbeidere og forskere som skal designe fremtidige prosjekter på barnekulturfeltet. Forfatteren anbefaler at om barnekulturforskere har et demokratisiktemål, blir det viktig, ikke bare å studere avsender og innhold, men å skrive barn og kompleksitet inn i kulturkonteksten ved å gå i dialog med barna.

Ingeborg Lunde Vestad diskuterer *barne-musikk* som emne for transdisiplinær forskning i sin artikkel kalt "Barnemusikk som et transdisiplinært emne. Om selvforståelse, musikkbegrep og affordanse som overskridende forskningsverktøy". Utgangspunktet for drøftingen er et forskningsprosjekt som dreier seg om 3 til 6 år gamle barns egen bruk av fonogrammer (cd-plater, mp3-filer osv.) i hverdagsammenhenger. Hun tar opp hvordan emnet *barne-musikk* kan trekke veksler på forskningsfeltene musikkpedagogikk, musikkvitenskap og barnekultur men beskriver også hvordan ett av feltene, musikkpedagogikk, med en snever definisjon av hva musikkpedagogikk er, kan gjøre at studien om barns bruk av fonogrammer faller utenfor det musikkpedagogiske feltet. Gjennom sin inngående drøfting av grenseoppganger mellom musikkpedagogikk, musikkvitenskap og barnekultur, utfordrer Lunde Vestad musikkpedagogikkens selvforståelse angående musikkundervisning, der de didaktiske kategoriene elev, lærer og innhold er de mest sentrale. Hun utfordrer forståelsen av at "musikk" forstås som to ulike diskurser som en sykkel med to hjul. Musikkbegrepet er gjerne definert som vestlig kunstmusikk. Da er det satt en voksen standard for hva som kan kalles musikk. I dag er musikk i stor grad tilgjengelig for barn. Ser man barnet som et skapende menneske, altså utenfor den snevre rammen av lærer, elev, lærestoff, blir musikk like gjerne kultur av barn. Forskning i "barnehøyde", gjennom etnografiske eller antropologiske design, gir muligheter for å tilføre musikkforskningen noe nytt.

Begrepet "affordance" foreslås som et fruktbart begrep som kan åpne for mer fleksible måter å studere musikk på. Begrepet åpner for å kunne si noe om hva musikk tilbyr, "gjør" eller innbyr til. "Affor-

dance” begrepet går på tvers av disiplinene barnekultur, musikkpedagogikk og musikkvitenskap og passer til metaforen ”moon buggy”. Mens en sykkel har to fastmonterte hjul, har en ”moon buggy” teleskopiske ben som kan tilpasses terrenget en skal studere. Forskeren kan bruke de kunnskaper og tilnærmingen en har til rådighet, for eksempel diskursive og antropologiske, og kan ved hjelp av mer fleksible tankemodeller studere barns mangfoldige meningstilskrivelser. Lunde Vestads artikkel viser hvordan forskningen kan legitimeres på bestemte måter innenfor et felt, og drøfter hvordan mer fleksible tankemodeller kan bidra til tverrdisiplinære forskerprosesser i barnekulturforskningen. Hennes egen studie brukes som eksempel på en studie hvor forskeren måtte krysse etablerte forskningsfelt for å kunne tilføre ny kunnskap om barns bruk av musikk.

I sin artikkel med tittel ”Konsumtionens plats i barns medievärldar”, har *Ylva Ågren* et ståsted i den kommersielle spillverden og belyser hvordan barn bruker disse spillene i hjemmesfæren i samspill med spillet, med søsken, venner og foreldre. Hun får frem hvordan barna spiller og kommuniserer seg i mellom om medlemskap i to kommersielle dataspillverdener, og hvordan foreldrene regulerer og kommuniserer med barna om dette medlemskapet over tid. Ågrens empiriske studie er basert på video og intervjuer, og belyser hvordan barns konsum av denne typen kommersiell barnekultur også er tett koblet til det sosiale liv som barna lever i og utenfor hjemmet, med søsken, venner og foreldre, og hvordan endringer i dette samspillet får betydning over tid. Barnas forhold til spillene endres hurtig, og de voksne håndterer dette på ulike måter. Dette får konsekvenser for handlingsrommet og samspillet mellom barna og de voksne. Ågren argumenterer for at det å in-

kludere den kommersielt drevne medierte barnekulturen i barnekulturforskningen representerer en form for tverrvitenskapelig overskridelse. Å endre perspektivet fra å se på barns mediebruk gjennom en problem- og bekymringsdiskurs, til i stedet å anerkjenne dette som lystfylt konsum som er dynamisk over tid og i relasjon til venner og familie, representerer ifølge Ågren en radikal endring fordi verdihierarkier, mer eller mindre implisitt, virker så sterkt i barnekulturforskningen. Ved å gi slipp på noen av de normative forståelser som gjerne omslutter barnekulturforskningen, åpnes barnekulturforskningen for flere relevante bidrag til vår forståelse av barn og unge som både kulturskapende og kulturbrukere i dynamiske prosesser som endres over tid.

Ågren viser her hvordan barn deltar i og formes som forbrukere gjennom deltakelse i virtuelle steder og i familie- og vennerelasjoner. Artikkelen er et eksempel på en studie der en forsker tar i bruk kunnskap og perspektiver fra ulike disipliner, økonomi, konsumpsjon, media og barnekultur for å få fram ny kunnskap. Designet er slik horisontalt sammensatt.

Med ståsted i estetisk filosofi tar *Henriette Klitnæs* i sin artikkel ”Når skønhed sker og skabes. Et aktionsforskningsinspireret projekt i en dansk vuggestue”, til orde for en estetisk vending i pedagogikken, der estetikk og estetisk erfaring forstås som den sensitive erkjennelse og som skjønnhetserfaring. Sammen med personalet på en småbarnsavdeling har Klitnæs gjennom en aksjonerende tilnærming undersøkt hvordan skjønnhet som i utgangspunktet er et filosofisk begrep kan komme til uttrykk og opptre i den daglige pedagogiske praksis. Personalet har sammen med Klitnæs skapt en vertikal akse mellom filosofi og dagligdags vuggestuepraksis der de i en utforsk-

ende og reflekterende prosess har forfulgt to spor: Det personlige, hvor de retter oppmerksomheten på skjønne øyeblikk for voksne og barn, og det pedagogiske spor, hvor de eksperimenterer med å legge til rette for skjønne øyeblikk for barna. Ved å se barn og voksnes aktiviteter som potensielt skjønne øyeblikk, finner personalet ut at det å stoppe opp og la noe finne sted ved å gi barna tid i små samspill, også gir de voksne nye erfaringer av skjønne øyeblikk der voksne får øye på barna på nye måter. Slike erfaringer bidrar til at de voksne i det pedagogiske spor også utforsker mulighetene i hverdagen for å kunne legge til rette for skjønne øyeblikk. På denne måten blir utforskningen av begrepet skjønne øyeblikk en utforskning av tid og varighet, og av samspill og nærvær i hverdagen. Artikkelen konkluderer med at i det tverrdisiplinære samspillet mellom filosofisk estetikk og pedagogikk kommer fruktbare innsikter til syne. Den estetiske erfaring er ikke kun knyttet til det kunstsjønne, men utspiller seg i hverdagslige pedagogiske praksiser. Artikkelen er et viktig bidrag til barnekulturforskningen gjennom at det gjøres rede for hvordan prosessene med å ha ståsted i et filosofisk begrep og se barnehagehverdagen på nytt, bidrar til å omskape tid og sted, til å eksperimentere, til forandringer og til nye eksistensielle erfaringer i barnehagehverdagen for både barn og voksne.

Klitnæs' design har en vertikal tverrvitenskapelig inngang ved at vi møter det institusjonelle stedet, vuggestuen, der forskeren og personalet samarbeider om det aksjonerende og utforskende designet. Studien har også en horisontal tverrvitenskapelig inngang ved å sette sammen filosofi og pedagogisk praksis. Studien informerer i særlig grad utdannings- og kulturforskere som søker å utvikle nye erkjennelser og skape nye praksiser.

I artikkelen med tittelen "Ustrukturert sosialisering blandt børn og unge – interdisiplinært betragtet", har *David Thore Gravesen og Peter Hornbæk Frostholm* som overordnet analytisk fokus å undersøke og forstå ustrukturerte sosialiseringprosesser blant ungdom i deres fritid, gjennom å følge en ungdom og de relasjonelle forbindelser han inngår i. Analysene er basert på et antropologisk feltarbeid i det urbane byrom i en mellomstor by i Danmark, nærmere bestemt et skateranlegg og omkringliggende steder der tre ungdomsgrupper ferdes. Her følger de to forskerne en ung gutt og hans bevegelser i det sosiale rommet. Den metodologiske strategien er preget av en induktiv posisjon, hvor forskerne går eksplorativt og åpent ut, og underveis forhandler frem en mer fokusert og selektiv forskerposisjon i dialogene med de unge informantene og med hverandre som forskere. De to forfatterne står i samme empiriske kontekst, men har hvert sitt disiplinære ståsted, i henholdsvis antropologi og sosiologi. Disiplinene representerer forskjellige kunnskapstradisjoner, men deler på flere måter undersøkelses- og erkjennelsesinteresser, ifølge forfatterne, ved at de ser ungdomskulturelle samspill i spennet mellom individualisme og mer strukturelle og relasjonelle perspektiver. Artikkelen undersøker hvordan et eksplorativt forskningsdesign bidrar til å tydeliggjøre, skjerpe, og videreutvikle egne tradisjonsforståelser gjennom kunnskapsdialogene de to forskerne hele tiden fører med hverandre. Med utgangspunkt i en rekke empiriske eksempler fra feltarbeidet ved et skateanlegg, gjennomfører forfatterne en interdisiplinær diskusjon om hvordan henholdsvis antropologien og den fenomenologiske avsat, og sosiologien og det relasjonelle blikk, bidrar til å opprette kontakt og tillit hos portvokterne blant ung-

dommene, noe som var en forutsetning for å få tilgang til det ungdomskulturelle mangfoldet. Videre hvordan dette kan analyseres med inspirasjon fra den relasjonelle sosiologien, i et forsøk på å forstå både det rotete og diffuse, og det stabile samhold og omsorg som de finner inngår i ustrukturerte sosialiseringprosesser blant ungdom i urbane miljø. Designet er utformet som et samarbeidsprosjekt der hver forsker bringer inn kunnskaper i dialogen. Med horisontal posisjonering i hvert sitt forskningsfelt og forsøk på å oppheve dikotomien individ/struktur, og det metodologisk nyskapende arbeidet, representerer dette også mulig transdisiplinær barnekulturforskning.

I artikkelen "Barn, barndom og kultur. Fra tvetydig posisjonering til dynamisk teoretisering", tar *Vebjørn Tingstad* utgangspunkt i spørsmålet som konferansen reiste, om hvordan vi kan definere barnekulturforskningen som et interdisiplinært vitenskapelig emne. Forfatteren tar opp til diskusjon hvordan gjenstandsfeltet for den interdisiplinære barnekulturforskningen preges av ambivalens og tvetydighet, og at dette er et ontologisk og epistemologisk kjennetegn i flere av de fagområdene og disiplinene som har beskjeftiget seg med barnekulturforskning. Hun argumenterer i artikkelen for at det er behov for å utvikle en mer dynamisk teoretisering av barn, barndom og kultur, der en utfordrer polariserte forestillinger om barnet som kompetent eller inkompetent, barndom som et snevert pedagogisk-psykologisk prosjekt, og ideen om å se barns verden som atskilt fra og uavhengig av voksnes. Dette bygger hun på analyser av akademiske tekster fra ulike disipliner, de fleste fra samfunnsvitenskapelige fag fra en periode på 25 år. Her vises det til hvordan både stabile og fleksible posisjoneringer av barn samtidig innebærer

motsvarende posisjoneringer i forhold til voksne, og av de voksne. Likedan finnes både statiske og mer dynamiske forståelser av barn, barndom og kultur side om side i litteraturen, og det vises at det kan være lett å forbli i begrensende dikotomier og polariseringer. Artikkelen konkluderer med en oppfordring til oss som mener oss hørende hjemme i den interdisiplinære barnekulturforskningen om å se kritisk på tvetydigheter i vår måte å teoretisere barndom på.

Tingstads artikkel gir et historisk riss av drøftinger som har vært aktuelle i den samfunnsvitenskapelige barneforskningen og bidrar med en understreking av betydningen av å overskride tradisjonelle fag- og disiplingrenser for den framtidige barneforskningen.

I sin artikkel med tittelen "Barnekulturforskning som tvärvitenskapligt forskningsområde", diskuterer *Pauline von Bonsdorff* barnekulturforskning som tverrvitenskapelig forskningsområde, gjennom en analyse av multidisiplinaritet, interdisiplinaritet og transdisiplinaritet. Innledningsvis konstaterer hun at tverrvitenskapelighet gjerne brukes om forskning der ny kunnskap og nye spørsmål genereres i grenseområdene mellom disipliner. Barnekulturforskningen kan ifølge forfatteren karakteriseres som et multidisiplinært forskningsområde med et sentralt transdisiplinært element, ideen om barn som samfunnsmessige og kulturelle aktører, og er en ide som representerer en "etisk puls", som også overstiger grensene mellom vitenskap, kultur og samfunn. Forfatteren fremlegger et interessant argument for hvordan det transdisiplinære element innenfor barnekulturforskningen som tverrvitenskapelig forskningsområde vil kunne være et ståsted der ideen om det estetiske forstås som en nøkkel til barns virksomhet,

og barn forstås som en nøkkel til det estetiske. Ut fra en slik kaleidoskopisk tilgang argumenterer von Bonsdorff for at det estetiske perspektivet i barnekulturforskningen i Norden har hatt betydning for estetikk som vitenskapelig disiplin i Norden. Dette kommer til uttrykk gjennom en dreining fra en anglo-amerikansk analytisk tradisjon til mer empirisk informerte perspektiver på det estetiske, og som igjen bidrar til fruktbare perspektiver på barns liv. Artikkelen bidrar til å tydeliggjøre hvordan tverrvitenskapelighet er dynamisk på samme måte som disiplinene, og forutsetter mangfold og variasjon istedenfor standardisering i barnekulturforskningens praksiser.

Utforskning av interdisiplinaritet

Dette temanummeret av *Barn* har sin bakgrunn i at forskernettverket BIN-Norden inviterte forskere med varierende teoretiske perspektiver og metodologiske ståsted til konferansen i København november 2014 for å utveksle og diskutere mangfoldet i barnekulturforskningen. Vi ville finne spørsmål vi stadig ikke hadde stilt og vi ønsket å styrke forskningen gjennom samarbeid over disiplingrenser. Som et resultat av konfe-

ransens spørsmål og de videre dialogene og tekstarbeidet som fulgte i etterkant, bidrar alle disse åtte artiklene til å utforske, drøfte og peke på mulige tankemodeller og design som kan informere den nye barnekulturforskningen. I dette temanummeret møter vi studier som har utforsket både horisontal og vertikal interdisiplinaritet. Vi møter studier som setter sammen ulike perspektiver, der aktører fra ulike steder og ståsteder samarbeider. Vi blir informert om svakheter ved barnekulturforskning og får avslørt tankemodeller om barn og unge. Tentative alternative modeller blir presentert. Felles for artiklene er at synet på barn og unge er et syn der barn er deltakende, i sosiale, relasjonelle, fysiske, virtuelle og diskursive rom og steder. Barn og unges agentskap og deltakelse fremheves som viktig for designutforming for fremtidens barnekulturforskning. Men like viktig er de tankemodeller og de perspektiver som barnekulturforskningen tar i bruk som ressurser og hvordan designene utformes med horisontale og vertikale innslag. Artiklene er alle viktige bidrag til kunnskapsutviklingen og den videre forskningen, og for politikktutforming og samarbeid mellom institusjoner og aktører i det barnekulturelle feltet.

Note

¹ Konferanserapportene med review-vurderte papers kan leses på BIN-Norden's nettsider, se lenke: <http://bin-norden.org/bin-online-publikasjoner/>

Referenser

- Bourdieu, P. 1993. *Den kritiske ettertanke*. Samlaget.
- Bregenhøj, C. og Johnson, M. 1988. Blodet dropper, blodet droppar! Skolbarns humor. I: N. Storå mfl., red. *Glimtar ur Ålands folkkultur 4*. Hango: Holger Schildts forlag.
- Ekrem, C., Tingstad, V. og Johnsen, H. 2001. BIN-Norden – en historisk och kulturell kontekstualisering. I: Palmenfelt, U. og Marker, T. K., red. 2001. *Tidsskrift for børne- og ungdomskultur 43*: 149–170. Århus: Syddansk Universitetsforlag.

- Enerstvedt, Å. 1997. *Med røtter i klassisk-humanistisk kultur: rapport fra en konferanse mellom nordiske barnekulturforskere, Biskops Arnø, Sverige 14.-16.juni 1996*. Oslo: BIN-Norden Nordisk nettverk for barnekulturforskning i et humanistisk og estetisk perspektiv.
- Gullestad, M. 1991. Hva legger jeg i barneperspektiv? *Barn* 9(1): 63–65.
- Gullestad, M. 1991. Hva legger jeg i barneperspektiv? *Barn* 9(1): 63–65.
- James, A. 1998. From the child's point of view: Issues in the social construction of childhood. Biosocial perspectives on children. I: Panter-Brick, C., red. *Theory, Policy and Social Practice*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Juncker, B. og BIN-Norden 2013. *Børn & kultur i Norden. Nordiske forskningsperspektiver i dialog. Historien om et prosjekt*. København: Scandinavian Book A/S.
- Kjørholt, A.T. 1991. Barneperspektivet: Romantiske forestillinger og nostalgisk søken etter en tapt barndom eller nye erkjennelsesdimensjoner? *Barn* 9(1): 66-70.
- Mouritsen, F. 1996. *Legekultur: Essays om børnekultur, leg og fortælling*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Pohl, C., von Kerkhoff, L., Hirsch Hadorn, G. og Bammer, G., 2008. Core terms in transdisciplinary research. I: G. Hirsch Hadorn m.fl., red. *Handbook of Transdisciplinary Research* 28: 427–432. Dordrecht: Springer.
- Prigogine, I. 1980. *From Being to Becoming: Time and Complexity in Physical Sciences*. San Fransisco: W.H.Freeman.
- Qvortrup, J. 1991. *Childhood as a Special Phenomenon: An Introduction to a Series of National Reports*. Eurosocial report nr 36. Vienna: European Centre for Social Welfare Research:
- Qvortrup, J. 1999. *Childhood and Societal Macrostructures. Childhood Exclusion by Default*. Working Paper 9. Child and Youth Culture. Odense: The Department of Contemporary Cultural Studies Odense University.
- Sandström, U., Friberg, M., Hyenstrand, P., Larsson, K., Wadskog, D. 2004. *Tvårvetenskap – en analys*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Uprichard, E. 2008. Children as beings and becomings: Children, childhood, and temporality. *Children and Society* 22(4): 303–313.

Jorunn Spord Borgen er dr. art. og professor ved Seksjon for kroppsøving og pedagogikk, Norges idrettshøgskole, og professor II i Kunst og håndverk, Høgskolen i Bergen. Hun har vært medlem og hatt ulike roller i forskernettverket BIN-Norden siden starten av 2000-tallet og har fra 2013 vært styringsgruppelider for nettverket. Hennes faglige ståsted og forskningsinteresse er kunst- og kulturfagenes formidlingstradisjoner, pedagogikk og didaktikk, de praktiske og estetiske fagenes plass i opplæringen, samt utdanningsforskning i bred forstand.

Jorunn Spord Borgen, Seksjon for kroppsøving og pedagogikk, Norges idrettshøgskole, Sognsveien 220, NO-0863 Oslo, Norge. Email: jorunn.spord.borgen@nih.no

Elin Eriksen Ødegaard er dr. fil. og professor ved Høgskolen i Bergen (HiB) og professor II ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet. Hun har vært medlem av BIN-nettverket siden 2006 og har fra 2013 fungert som leder for BIN-Norden sitt sekretariat ved HiB. Hun forsker på barns menings- og kulturskaping og vilkår for dette. Hennes forskningsinteresse er metodologi, pedagogikk og barnehagen som en arena for danning og utdanningsforskning i vid forstand.

Elin Eriksen Ødegaard, Avdeling for lærerutdanning, Høgskolen i Bergen, Inndalsveien 28, NO-5030 Bergen. Email: eeo@hib.no